

УДК 070(477)

Олена Цветаєва

ЖАНРОВІ ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКОЇ КОЛОНКИ НА ШПАЛЬТАХ УКРАЇНСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ

Пропонована стаття присвячена дослідженню дискусійного питання щодо жанрових характеристик авторської колонки. На матеріалах української преси проаналізовано й з'ясовано місце авторської колонки в системі жанрових варіацій журналістських виступів.

Ключові слова: авторська колонка, колумніст, персональна журналістика.

Стаття посвящена исследованию дискуссионного вопроса, касающегося жанровых характеристик авторской колонки. На материалах украинской прессы проанализировано и выяснено место авторской колонки в системе жанровых вариаций журналистских публикаций.

Ключевые слова: авторская колонка, колумнист, персональная журналистика.

The article is devoted to researching of a question, concerning genre characteristics of the author's columns. The author tried to analyse and find out a place of an author's column in the system of genre variations of journalistic publications on the materials of the Ukrainian press.

Key words: column, columnist, personal journalism.

Колумністика — сучасний жанр, який все більше з'являється в багатьох українських виданнях, таких, як «День», «Дзеркало тижня», «Столичные новости», «Корреспондент», «Главред», «Фокус», «Новинар», «Український тиждень», «Газета по-українськи», «Коментарі», «Газета 24» та інших. Стабільний та швидкий розвиток цього жанру визначає певний інтерес науковців до цієї теми, той факт, що колумністику багато авторів визнають жанром, які якнайповніше відображає процеси, що відбуваються в сучасному інформаційному просторі і зумовлює актуальність запропонованої статті.

Об'єктом дослідження є публіцистичні тексти-колонки в газетах і журналах в українській газетно-журнальній періодиці.

Предмет дослідження — жанрово-стилістичні особливості авторської колонки.

Мета роботи — проаналізувати жанрову специфіку колумністики, з'ясувати її роль і місце у сучасній пресі.

Нині в журналістиці відбувається активний процес жанроутворення: одні жанри заміщуються іншими, деякі трансформуються, треті взаємодіють і синтезуються. Це не випадково, адже, як зауважує А. Н. Тепляшина, «жанр фіксує зрушення у духовному житті суспільства і змінюється разом з ним. Попередня типологія журналістських жанрів, внаслідок недостатньої розробки методологічних і онтологічних проблем жанротворення, мала описовий характер, і не могла адекватно відобразити жанрову картину сучасної журналістики» [7, 89].

Процес розмивання жанрових кордонів був відзначений ще в середині 1970-х російською вченою В. В. Учоною [11, 112]. Дослідниця зазначала, що дифузія жанрів сприяє їх взаємозбагаченню, що вона є об'єктивним результатом ускладнення відносин людини з навколишнім світом, оскільки відображає зміни, що відбуваються у свідомості творця, що взаємопроникнення елементів одних жанрів у інші сприяють внутрішнім перетворенням, які відбуваються у публіцистичних текстах. Процес «перегляду» жанрових кордонів призвів до того, що деякі жанри, зокрема, звіт, інтерв'ю, кореспонденція, репортаж — перестали чітко диференціюватися на суто інформаційні чи аналітичні [3, 272].

Одночасно відбулася переоцінка жанрових цінностей: одні жанри практично пішли з газетної шпальти (нарис, фейлетони, передова стаття, огляд преси), інші, навпаки, посилили свою наявність (інтерв'ю, репортаж, коментар, есе) [9, 312].

Багато вчених, які займалися розробкою теорії жанрів журналістики, зокрема С. С. Успенська, зосереджують увагу на тому, що жанр — категорія хоч і стійка, але така, що динамічно змінюється [10, 94]. Причина його виникнення продиктована потребами суспільства, вимогами моменту, певних суспільно-політичних стосунків. Саме життя диктує певні способи відображення поточної дійсності в жанрі, що має якнайповніше відображати сучасне життя і найбільш ефективно впливати на громадську думку. Звідси можна зробити висновок, що виділення нового жанру в жанровій системі залежить від того чи відповідає він певним класифікаціям і категоріям [2, 50].

Увібравши в себе риси коментаря більшість художньо-публіцистичних жанрів сьогодні закріплюються на газетних шпальтах в авторських колонках (як варіант — персональна рубрика на радіо і ТБ). Слід акцентувати, що сьогодні в галузі теоретичної журналістики ведуться широкі дискусії щодо формотворчих особливостей колонки: переважна більшість дослідників ідентифікує її з жанрологією; інші, стверджують, що це архітектонічний складник газетної шпальти.

Доводячи тезу про те, що в сучасному газетному світі авторська колонка поступово з рубрики перейшла в категорію публіцистичної жанрової форми, дослідники звертаються до прецеденту з фейлетоном, коли в паризькій пресі 19 століття він зі звичайної гумористичної рубрики перетворився на окремий повноправний журналістський жанр: різномірні тексти, що об'єднуються цією гумористичною рубрикою, з часом прийшли до єдиної форми і знайшли спільні ознаки. Те ж саме зараз відбувається з таким жанром (або наджанровою формою), як колонка [10, 44].

Сучасна публіцистика все виразніше персоніфікується. Автор перестає бути знеособленим ретранслятором переданої інформації — він все виразніше стає її інтерпретатором. Точка зору конкретної особи цікава сьогодні сама по собі.

Персоніфікація тексту викликана до життя не тільки загальним процесом демократизації пострадянського суспільства, але й тим, що в умовах існуючого нині ринку інформації товаром стає не просто новина, а новина, «упакована» в публіцистичний текст. Попит на особистісну (персональну) журналістику в умовах зростаючої конкуренції ЗМІ створив прецедент вибору. Публіцист відгукується на цей попит пропозицією власного імені. Ім'я (в широкому сенсі цього слова) стає символом видання чи каналу, які представляють цю особистість [3, 132].

Колонка — жанр, що отримав поширення тільки в постперебудовний період української журналістики. У газетно-журнальну практику вона прийшла разом з модою на західні форми подачі аналітики. На шпальті колонку легко розпізнати формально. Тексти колумністів (так на західний манер називають авторів колонок, від англ. Column) виходять регулярно, на одному й тому ж місці, мають, як правило, постійний обсяг до 200 рядків.

У чому ж жанрові ознаки колонки? По-перше, автор виступає як герой-оповідач або персонаж-маска (у комічному варіанті колонки). У цьому відношенні колонка близька до есе. Автор включається в оповідь як особа, що розмірковує і переживає. По-друге, колонка як оперативний відгук на подію (або проблему) за своєю тональністю полемічна. Цим вона й відрізняється від коментаря, в якому думка публіциста далеко не завжди містить опозицію до описуваного факту. Колумніст не уточнює, не пояснює факт або ситуацію, що виникла — він виступає по відношенню до них опонентом. По-третє, оскільки в колонці, як правило, погляд автора не збігається із загальноприйнятою точкою зору, він пропонує нове уявлення ситуації. Персональна точка зору — смислове ядро колонки.

У жанровому плані колонка може включати елементи есе (головна жанрова вимога до колонки — «містити лише одну точку зору, характеризуватися своїм «голосом» і стилем» [5, 224]) або фейлетону (критичний, іронічний тон колонки).

Часом у колонці може міститися твір будь-якого аналітичного (рецензія, огляд, коментар) або художньо-публіцистичного (есе, фейлетони) жанру, що ускладнює жанровий аналіз колонки.

У західній пресі існує безліч різновидів колонок. Вони беруть початок від публікацій, які містять виклад точки зору людей, що зробили собі ім'я в політиці, літературі, на телебаченні або в друкованих засобах масової інформації. Висловлювання цих людей читаються та публікуються через «ім'я», а не через те, що вони говорять. Колонки можуть складатися з коротких уривків, статей, являти собою разовий виступ у пресі чи цілий щоденник. Найголовніша вимога — колонка має містити лише одну точку зору, характеризуватися своїм «голосом», індивідуальним стилем. Серед відомих колумністів — колишній президент США Річард Ніксон, письменник-сатирик і публіцист Арт Бухвальд, оглядачі Уолтер Ліппман, Джозеф Олсоп, Джон Рестон та багато інших. У кожного з них — свій погляд на життя, свій стиль, свої методи роботи. Крім того, серед колумністів багато відомих публіцистів, зокрема, есеїсти Джим Фітцджеральд і Кетлін Стоккін, політичні оглядачі Том Віккер і Річард Рівз, критики Уолтер Керс, Девід Денбі, Нейл Габье [5, 224].

Образ автора в колонці може бути цікавий публіці завдяки авторитету колумніста (на Заході ця роль дуже почесна і надається виключ-

но провідним співробітникам редакції, а також визнаним політикам, економістам, науковцям, культурологам).

Українських журналістів, яких можна було б назвати колумністами, досить багато, тому що в українській пресі колумністична ієрархія ще не встановлена, і писати авторські колонки може майже кожна людина.

Проаналізувавши низку українських періодичних видань, можна виявити декілька специфічних особливостей, притаманних колонкам.

Параметрами дослідження стали назви рубрик, в яких автори-колумністи публікують свої твори, їх тематика. Назви рубрик допомагають читачу адекватно підготуватися до сприйняття інформації. Типовими являються назви, що підкреслюють персональність публікації. Зазвичай авторські колонки публікують під рубриками «Думка», «Дежурна колонка», «Експертна оцінка», «Особиста думка», «Я так вважаю», «Монологи» та ін. Так, в газеті «24» колонка «Глас вопиющего» освітлює актуальні побутові проблеми [14]. У рубрики «Дежурная колонка» (газета «Вечерний Донець») автор Микола Колісник публікує своє особисте бачення актуальних суспільно-політичних явищ в сучасній Україні [15]. У «Газеті по-українськи» введено окрему рубрику, що так і називається «Колонка» [13]. Колумністи освітлюють у ній найрізноманітніші теми, не обов'язково гостро-політичні або соціальні, але такі, що неодмінно знаходять відгук у душах читачів своєю співзвучністю з переживаннями самого автора.

Функціонально автори включають у текст особисті міркування на цю тему, свої спогади, висновки згідно з власним життєвим досвідом, історичні факти, які планомірно підтверджують головну думку статті. Основний метод дослідження, що використовується в колонках — пізнання через власний досвід (науковий метод есе) аналіз, синтез, аналогія, порівняння (жанр коментаря), сатиричне загострення ситуації (метод дослідження фейлетону), глибокий розгляд певної сукупності фактів, об'єднаних часом, простором, культурно-історичними ознаками (огляд) [1, 42]. Роль автора в авторських колонках фактично завжди відрізняється збігом біографічного автора та автора-розповідача, за винятком тих випадків, коли автор оповідає від третьої особи, але при цьому не дистанціюється від події а лише використовує нові жанрові прийоми розкриття теми для підсилення дії на читача.

Структура цих прикладів колонок у вказаних газетах так само типова і схожа між собою — колонка посідає певне місце на газетних шпалерах, має певний формат, певний шрифт і фотографію автора тексту. Інколи фотографія автора замінюється на фотографію, що ілюструє предмет розгляду колонки (В. Скуратовський «Спогади про Версаль» «Столичні новини» № 13; О. Вергеліс «Театр «на місцях» улещує Гоґоля і заколисує Чехова» № 35 (763)). Так само можна виділити таку особливість колонки, як спеціалізація. Є колонки, присвячені поезії, культурному життю, соціальним проблемам, кулінарії та ін. Яскравий приклад — «Парк культури» (Ю. Андрухович «День»). У підрубриці «Монологи», яка входить також і в рубрику «Культура» газети «Столичні новини», В. Скуратовський соціально гостро і максимально повно освітлює проблеми, пов'язані з суспільно-культурними явищами.

У колонках В. Скуратовського ми бачимо ознаки есе, коли автор виразно-індивідуально трактує певну подію, проблему або тему, але крайня суб'єктивність, у той же час, підкріплюється оглядом схожих культурно — історичних фактів (наприклад, «Орфографічна трагедія» № 4 (152), «В якому світі ми всі опинились» № 34 (182)) [12].

Більшість аналітичних статей та кореспонденцій на сторінках «Дзеркала тижня» відкрито персоніфіковані, у них яскраво прочитується, окрім викладення фактів та їх аналізу, авторська позиція, ставлення [16]. Автор-колумніст Олег Вергеліс у рубриці «Людина» (газета «Дзеркало тижня») переплітає в своїй колонці глибоко професійний і, в той же час, дуже особовий розгляд різних явищ у культурному житті країни. Таким чином, в його твір вплітається жанр рецензії, що розбирає не лише конкретний витвір мистецтва, як, наприклад, спектакль, але і ціле культурне явище, як в колонках «Геть!» безробіття в молодіжному кіно. «Нью-йоркська кіноакадемія і Putiton.com знайдуть роботу для українських талантів» (№ 34 (762)) або «Куди ж я піду?» Український театр приступає до сезонних робіт» (№ 32 (760)). Знайти елементи рецензії можна й у колонках Ігоря Панасова, що друкується в рубриці «Глас вопиющего» у газеті «24» (наприклад, колонка «Ежик з туманом», 04.02.2009 р.).

У «Газети по-українськи» автор-колумніст А. Бондар удається до коментування якої-небудь події, суб'єктивно їх оцінює, на основі особистих спогадів, але проте, не вдаючись до використання оповідання від першої особи, що додає стилю публіцистичність, проте

зі зверненням до прийомів жанру фейлетону (наприклад, колонка «День без горілки»). У інших колонках він розглядає актуальну суспільно-політичну подію з позицій виключно власного життєвого досвіду, використовуючи жанроположні елементи есе в тексті (наприклад, «Щасливий білет»). У цьому випадку в стилістичному відношенні роль біографічного автора та головного героя твору збігаються в його колонках. Текст можна розглядати як художній, гумористичний, автор стає ближчим до читача. Теж саме ми спостерігаємо в колонках Варвари Жлуктечко (газета «24») — оповідання від першої особи. Розповідь від третьої особи ведеться в публіцистичних текстах Ігоря Панасова, Влада Головіна (газета «24») — оповідання від першої особи. Розповідь від третьої особи ведеться в публіцистичних текстах Ігоря Панасова, Влада Головіна (газета «24») і, наприклад, Миколи Рябчика, колумніста газети «Газета по-українськи» і Миколи Колісника (газета «Вечерний Донець»).

І тут можна виокремити ще одну жанрову особливість колонки, що сприяє зближенню автора і читача — її діалогічність, що передбачає співбесідника. У газетних текстах діалогічність реалізується за рахунок риторичних питань, які спонукають читача подумки відповідати на них, цитати, що прикрашають текст, історичні реалії. Завдяки цьому колонка виокремлюється як актуальний жанр, що відповідає і постмодерністським тенденціям сучасної культурно-історичної ситуації — гра з читачем, перевірка його на ерудованість, спроба перетворити читача на свого співавтора і, таким чином, зробити його активним учасником суспільно-політичних процесів. Ця особливість властива фактично всім творам авторів-колумністів, а як приклад наведемо колонки Вадима Скуратовського («Про одну історичну паралель» № 16 (164)), Олега Вергіліса («Пісня гада. Попса вирушає в агітатори») Миколи Колісника («Псевдоеліта», 18.04.2009).

Отже, аналіз колонок сучасних авторів показав, що значна кількість текстів, які написані під однією рубрикою, мають схожі ознаки. А це дає змогу говорити про можливість об'єднання цих текстів одним, новим жанром публіцистики. Авторська колонка посідає особливе місце в системі художньо-публіцистичних жанрів журналістики. Завдяки невеликим розмірам статей та легкому й доступному стилю мовлення колумністика користується значним попитом у читача й має вагомий вплив на суспільне життя.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. *Горохов В. М.* Основы журналистского мастерства. — М., 1988.
2. *Ким М. Н.* Жанры современной журналистики. — СПб., 2004
3. *Кройчик Л. Е.* Система журналистских жанров // Основы творческой деятельности журналиста / Ред.-сост. С. Г. Корноносенко. — СПб., 2000.
4. *Михайлин І. Л.* Основы журналистики: Підруч. — 3-тє вид., доп. і поліпш. — К., 2002.
5. *Михайлов С. А.* Журналистика США. — СПб., 1998.
6. *Тепляшина А. Н.* К вопросу типологии жанров массовой прессы // Жанры в журналистском творчестве: Матер. науч.-практ. семинара «Современная периодическая печать в контексте коммуникативных процессов» (19 марта 2003 г., Санкт-Петербург / Отв. ред. Б. Я. Мисонжников. — СПб., 2004. — С. 16–28.
7. *Тепляшина А. Н.* Методологические основы жанрообразования в масс-медиа. — СПб., 1997.
8. *Тертичный А. А.* Аналитическая журналистика: познавально-психологический подход. — М., 1998.
9. *Тертичный А. А.* Жанры периодической печати: Уч. пос. — М., 2000.
10. *Успенская С. С.* Колумнистика: проблемы жанровой идентификации // Вестник ВГУ. Серия: Филология. Журналистика. — 2007. — №1. — С. 240–244.
11. *Ученова В. В.* Современные тенденции развития журналистских жанров // Вестник Московского университета: Сер. 10. Журналистика. — 1976. — № 4.
12. Document HTML. — <http://cn.com.ua>
13. Document HTML. — <http://gazeta.ua>
14. Document HTML. — <http://www.24.ua>
15. Document HTML. — <http://www.vecherka.donetsk.ua>
16. Document HTML. — <http://www.zn.ua>